

СУДОВИЙ ПЕРЕКЛАД: АКУСТИЧНІ ВИМІРИ

JUDICIAL TRANSLATION: ACOUSTIC MEASUREMENTS

Ренська І.І.,

orcid.org/0000-0002-3708-440X

старший викладач кафедри іноземних мов

Київського національного університету технологій та дизайну

Особливості перекладу судових процесів, в яких обвинуваченими є громадяни інших країн, особливо російськомовні громадяни, які воювали у складі російських терористичних військ на Сході України, є новим і недослідженим явищем і набуло розвитку останніми роками. Удосконалення комп'ютерних технологій відкрило нові можливості вивчення матерії мовлення. Дослідження проведено за допомогою комп'ютера, на якому створена база динамічних комп'ютерних осцилограм і спектрограм експериментального матеріалу, сегментовані мовленнєві континууми, синхронізовані аудіовізуальні і параметричні показники мовлення тощо. Візуалізація і параметричні дані дали змогу в реальному часі спостерігати розгортання матерії усного судового перекладу. Виділено моделі судового перекладу: письмовий текст – письмовий переклад, письмовий текст – усний переклад, усний текст – усний переклад. Під час дослідження усного мовлення в судових засіданнях встановлено типи перекладу: послідовний, паралельний, фінальний. Об'єктивним показником членування мовлення є перерви у звучанні й артикуляції – паузи, які відокремлюють закінчені за змістом висловлювання – фрази. Експеримент показав, як у динаміці мовлення відбувається структурування ритму, на що вказують тривалість і чергування фраз і пауз. Ритм мовлення програмується як характером дихання людини, так і семантичною спрямованістю тексту. Встановлено чотири діапазони інтенсивності звучання в усному судовому перекладі та чотири дистанції між мовцями, що виникають у різних ситуаціях кримінального провадження. Судовий переклад є складним багаторівневим комплексним явищем, яке поєднує в собі одночасно кілька видів перекладу. Переклад у судовому процесі має письмовий й усний складники. Отримані дані дають змогу будувати стратегію і тактику перекладу, адекватно і швидко здійснювати усний судовий переклад. Судовий перекладач – фахівець-філолог, який має бути обізнаний з юридичною, медичною, військовою та ін. термінологією, вміти стилістично та граматично правильно оформлювати як письмовий, так і усний текст, знати та вміти застосовувати знання з риторики, акторської майстерності, володіти чіткою дикцією, силою голосу, знаннями з основ психології.

Ключові слова: судовий переклад, експериментальна фонетика, інтенсивність мовлення, дистанція.

The peculiarities of the translation of litigation, in which the accused are citizens of other countries, especially Russian-speaking citizens who fought in the Russian terrorist forces in the East of Ukraine, is a new and unexplored phenomenon and has developed in recent years. Improving computer technology has opened new opportunities for studying speech matter. The research was conducted using a computer, which created a database of dynamic computer oscillograms and spectrograms of experimental material, segmented speech continuum, synchronized audio-visual and parametric speech rates, and others like that. Visualization and parametric data allowed real-time observation of the deployment of the matter of oral court translation. The models of judicial translation are selected: written text – written translation, written text – oral translation, oral text – oral translation. In the study of oral speech in court sessions, the types of translation are set: sequential, parallel, final. An objective indicator of division of speech is the interruption in sound and articulation – pauses, which are separated by the content of the statement – phrases. The experiment showed how the rhythm structure is structured in the dynamics of speech, as indicated by the duration and alternation of phrases and pauses. The rhythm of speech is programmed as the nature of human breathing, and the semantic orientation of the text. There are four ranges of intensity of sound in an oral court translation and four intervals between speakers that arise in different situations of criminal proceedings. Judicial translation is a complex multi-level complex phenomenon, which combines simultaneously several types of translation. The translation in the trial has written and oral components. The obtained data allows us to build a strategy and tactics of translation, adequately and quickly carry out oral translation of the court. A court interpreter – specialist philologist, must be familiar with legal, medical, military, etc. terminology, stylistically and grammatically correctly formulate both written and oral texts, know and be able to apply knowledge of rhetoric, acting skills, to have a clear diction, voice, knowledge of the foundations of psychology.

Key words: judicial translation, experimental phonetics, broadcasting intensity, distance.

Постановка проблеми. Глобалізація, світова економіко-політична ситуація, інтенсивність міграційних процесів в Європі, геополітичне положення України на перетині транспортного сполучення між Європою і країнами СНД, безліч людей, які перетинають кордон України або мешкають на території України і не є її громадянами, але володіють російською мовою, яка була мовою

міжнаціонального спілкування в Радянському Союзі та є державною та офіційною в низці країн, привели до збільшення кількості правопорушень.

У сучасній лінгвістиці актуалізуються функціональні аспекти дослідження мовлення, до якостей якого підвищуються вимоги у вербальній комунікативній діяльності людини, діловому спілкуванні, судових дебатах, перекладацькій діяльності і т.д. [1].

Згідно з Конституцією України, Кримінально-процесуальним кодексом (КПК) України, кримінальне провадження здійснюється державною – українською мовою. У слідчо-оперативних заходах, судових процесах за участю громадян, які не володіють українською мовою, залучається перекладач.

У судовому процесі беруть участь: суддя або колегія суддів, сторона обвинувачення – прокурор, сторона потерпілого – потерпілий та його представник, сторона захисту – адвокат, підозрюваний, а також свідки, експерти та ін. Відповідно до статті 42 КПК України, якщо учасник кримінального або цивільного процесу не є громадянином України, то він має право: «користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних рішень рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє, і в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави» [2, с. 33].

Перекладач є учасником процесу відповідно до статті 68 КПК України: «має право ставити питання з метою уточнення для правильного перекладу» [2, с. 50]. Перекладач може зупинити будь-якого учасника процесу для здійснення правильного та адекватного перекладу, але водночас має відчувати сам процес, ту тонку межу для того, щоб не відволікати, не концентрувати на собі увагу, аби своїми діями не зашкодити сприйняттю інформації іншими учасниками, має бути «непомітним», але водночас є дуже важливою особою у судовому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес перекладу, його особливості, типи та види давно цікавлять людство [3; 4]. Дослідники виділяють письмовий та усний види перекладу, який має різновиди: послідовний, синхронний, переклад з друкованого аркуша тощо [5; 6]. Серед учених, які займаються проблемами усного та письмового перекладу, виділяємо роботи таких дослідників, як: А.Г. Гудманян, М.Л. Іваницька, В.В. Коптілов, Н.С. Кудрявцева, В. Лінн, С.Є. Максимов, Р.К. Миньяр-Белоручев, В.В. Нікітін, Р.В. Поворознюк, С.С. Саприкін, О.Є. Семенець та ін.

Об'єктивному вивченню звукової структури мовлення присвячені роботи Н.І. Жинкіна, Л.В. Златоустової, С.В. Князева, Р.К. Потапової, Л.І. Прокопової, Л.Г. Скалозуб, Д.О. Теряєва, Н.І. Тоцької, Г. Фанта та ін.

Постановка завдання. Особливості перекладу судових процесів, в яких обвинуваченими є громадяни інших країн, особливо російськомовні громадяни, які воювали у складі російських терористичних військ на Сході України,

є новим і недослідженим явищем і набуло розвитку у 2014–2019 рр.

Мета нашого дослідження – розкрити акустичну структуру й особливості усного мовлення учасників судового засідання.

Виклад основного матеріалу. Удосконалення комп'ютерних технологій відкрило нові можливості вивчення матерії мовлення [7]. Наше дослідження проведено за допомогою комп'ютера, на якому створена база динамічних комп'ютерних осцилограм і спектрограм експериментального матеріалу, сегментовані мовленнєві континууми, синхронізовані аудіовізуальні і параметричні показники мовлення тощо.

Матеріал дослідження – усне мовлення 100 учасників судових засідань, які володіють українською мовою (судді, прокурори, адвокати, експерти та ін.) і які не володіють державною мовою (підозрювані), яких автор цієї роботи перекладала протягом 2014–2019 рр. з української на російську та з російської на українську.

І. У дослідженні встановлено три види судового перекладу.

Письмовий текст – письмовий переклад. Обов'язковим компонентом кримінального провадження є письмовий переклад процесуальних документів: повідомлення про підозру, протоколи допитів, ухвали суду, обвинувальний акт; вирок суд тощо. Відповідно до статті 378 КПК України «копія вироку рідною мовою обвинуваченого...у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому» [2, с. 240]. Такий тип перекладу вимагає від перекладача застосування багатьох умінь, навичок і концентрації та є важливою частиною системи судового перекладу.

Письмовий текст – усний переклад. Під час судових засідань виникає необхідність перекладу статей Конституції України, Кримінального кодексу України, інших законів, пам'яток, клопотань, процесуальних документів і т.п. Найбільш вагомим частиною такого типу перекладу є переклад обвинувального акта, коли перекладач здійснює усний переклад письмового тексту. Після закінчення слідчих дій перед направленням справи до суду слідчий надає зібрані матеріали, які здебільшого надруковані українською мовою, для ознайомлення підозрюваному. Відбувається багатогодинний і багатоденний усний переклад друкованих матеріалів. Такий тип перекладу вимагає від перекладача не тільки професійних умінь та навичок, але й психологічної стійкості та витривалості.

Усний текст – усний переклад. Під час проведення слідчих дій слідчий, в процесі судового

розгляду слідчий суддя, головуючий суддя, колегія суддів, прокурор, адвокат і т.п. ставлять питання українською мовою підозрюваному, свідкам, експертам та ін., при цьому здійснюється усний переклад усного мовлення учасників судового засідання. Під час проведення судових засідань, особливо за участю великої кількості учасників (колегія суддів, кілька підозрюваних, потерпілих, адвокатів, свідків, експертів та ін.), а також під час відеоконференцій, за усного перекладу усного тексту необхідно вказувати, хто в цей час виступає. Наприклад, «Суддя запитав...», «Прокурор зазначив...», «Адвокат заявив...» і т.п. Це дає змогу підозрюваному орієнтуватися в судовому процесі. Відсутність розуміння хто виступає може бути використана стороною захисту як один з аргументів для скасування судового рішення. Переклад від третьої особи є однією з особливостей судового перекладу.

II. У дослідженні виділено три типи судового перекладу.

Послідовний переклад. Під час слідчих дій, судових засідань слідчий, слідчий суддя, прокурор, адвокат ставлять питання державною мовою, які необхідно перекладати на мову, яку розуміє підозрюваний, а його відповіді перекладаються українською мовою. Переклад здійснюється після виголошення питання, відповіді, репліки тощо. На комп'ютерній осцилограмі відображено акустичну картину послідовного перекладу: *питання – переклад – відповідь – переклад* (рис. 1).

Паралельний переклад. Під час судових засідань звучать великі за обсягом тексти українською мовою, наприклад, виступи прокурора, адвоката, озвучування матеріалів слідчим суддею, показання свідків, експертів, виступи та пояснення підозрюваного тощо. Такі об'ємні мовленнєві тексти необхідно перекладати одночасно, паралельно з їхнім звучанням. На комп'ютерній осцилограмі відображено акустичну картину паралельного перекладу: *промова прокурора // переклад* (рис. 2).

Переклад здійснюється одночасно, паралельно зі звучанням усних текстів безпосередньо підозрюваному або учасникам судового засідання.

Фінальний переклад. Коли суддя зачитує ухвалу, вирок суду перекладач працює в екстремальних умовах у зв'язку з тим, що не можна зупинити та переривати суддю, перекладати одночасно з ним: згідно зі статтею 376 КПК України, «після проголошення вироку перекладач роз'яснює... зміст резолютивної частини судового рішення» [2, с. 240]. Перекладач має запам'ятати великий обсяг інформації і після завершення промови судді стисло передати основні положення.

На комп'ютерній осцилограмі відображено акустичну картину фінального перекладу: *оголошення вироку – переклад* (рис. 3).

Після оголошення вироку перекладач здійснює фінальний переклад – роз'яснює резолютивну частину судового рішення.

III. Мовлення учасників судових засідань являє собою безперервний звуковий континуум та сегментується на окремі відрізки – фрази. Об'єктивним показником сегментації мовлення є перерви у звучанні й артикуляції – паузи, необхідні для поповнення повітрям легенів мовця, які відокремлюють закінчені/незакінчені за змістом висловлювання.

Встановлено типи сегментування мовлення на фрази.

1. **Смисловий тип** – закінчена за змістом фраза, кількість слів у якій вкладається в обсяг фонаційного повітря мовця: питання слідчого, слідчого судді, прокурора, адвоката, відповіді підозрюваного, репліки учасників судового засідання тощо, а також їх переклад. На комп'ютерній осцилограмі відображено акустичну картину допиту, де фіксується смисловий тип сегментування мовлення (рис. 4).

Такий тип мовленнєвої сегментації дає змогу адекватно, швидко і правильно здійснювати усний судовий переклад.

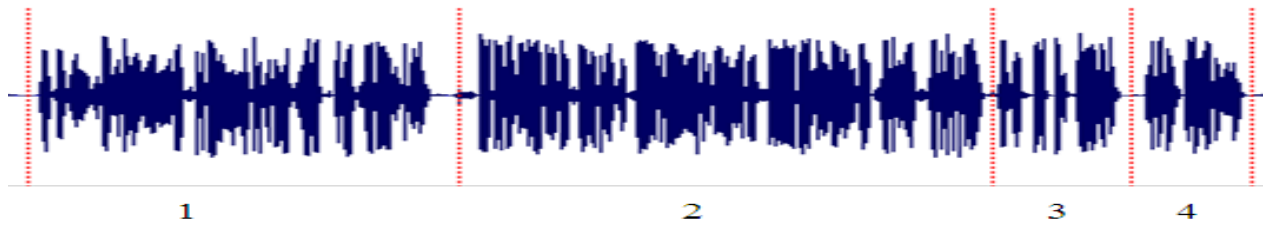
2. **Дихальний тип** – незакінчена за змістом фраза, кількість слів у якій не вкладається в обсяг фонаційного повітря мовця: складносурядних та складнопідрядних речень, речення зі вставними конструкціями, зверненнями тощо. Наприклад, під час читання обвинувальних і захисних промов прокурорами або адвокатами, пояснень підозрюваного, розповідей свідків, виступів експертів тощо. На комп'ютерній осцилограмі відображено акустичну картину виступу підозрюваного, де фіксується дихальний тип сегментування мовлення (рис. 5).

Такий тип сегментації мовлення є складним для послідовного перекладу: перекладачеві необхідно або очікувати закінчення звучання всього тексту, тримаючи в голові великий обсяг інформації, або переривати мовця і здійснювати усний переклад.

Аналіз мовлення суддів, прокурорів, адвокатів, підозрюваних та ін. учасників судового засідання свідчить, що воно сегментується паузами на фрази, середня тривалість яких становить від 5 до 9 секунд.

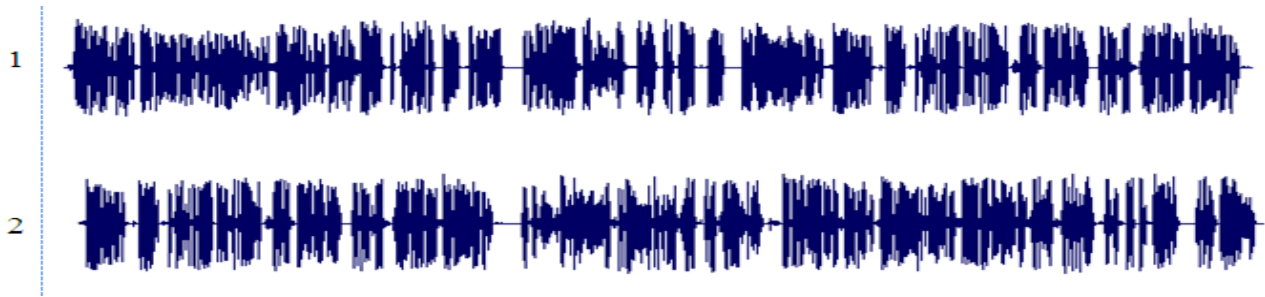
IV. У дослідженні з'ясовано чотири дистанції, які виникають між мовцями у судовому перекладі.

1. Мовленнєва дистанція від 20 см до 50 см відзначена в 52% дослідженого матеріалу.

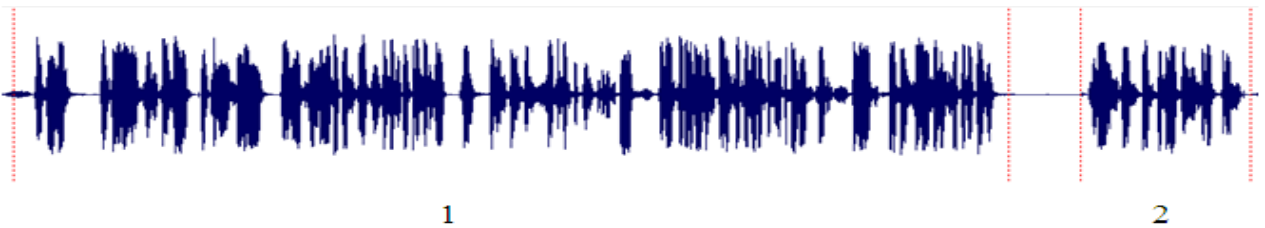
Лініями та цифрами позначені акустичні коливання: питання слідчого судді (1), переклад питання (2), відповідь підозрюваного (3), переклад відповіді (4)

Рис. 1.

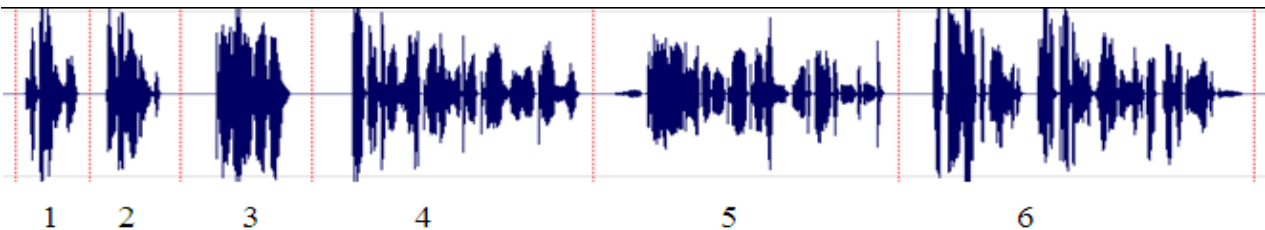
Цифрами позначені акустичні коливання: промова прокурора (1); переклад (2)

Рис. 2.

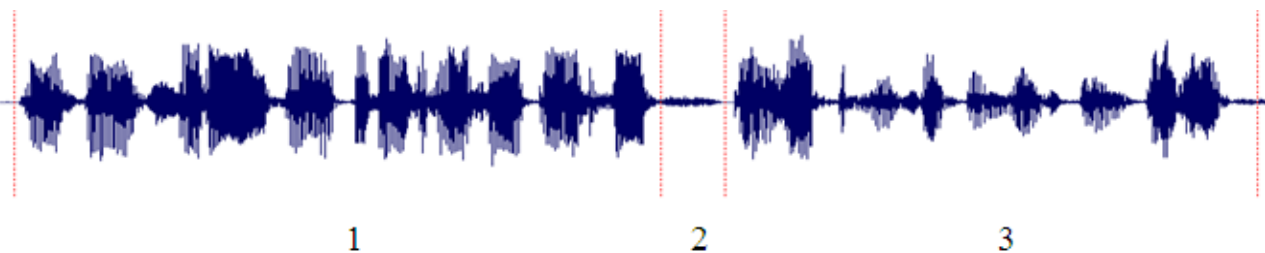
Лініями та цифрами позначені акустичні коливання: оголошення вироку (1), фінальний переклад (2)

Рис. 3.

Цифрами позначені акустичні коливання: питання слідчого (1), переклад (2), відповідь (3), питання (4), переклад (5), відповідь (6). Лініями відмічені паузи

Рис. 4.

Цифрами позначені: початок акустичних коливань складного речення (1), пауза поповнення фонаційним повітрям (2), закінчення акустичних коливань складного речення (3)

Рис. 5.

Виділено локації: 1) У залі судового засідання перекладач і підозрюваний знаходяться поруч за одним столом, здійснюється послідовний переклад запитань слідчого судді, головуючого судді, колеги суддів, прокурора, адвоката і т.п.; паралельний переклад виступів прокурора, адвоката, показань свідків, експерта тощо. Також фіксується у разі фінального перекладу – роз'яснення ухвал, постанов суду та іншої важливої інформації. 2) У процесі судових слухань виникає необхідність в ознайомленні з новими матеріалами кримінальної справи, перекладач і підозрюваний знаходяться поруч за одним столом та здійснюється усний переклад друкованих текстів. 3) Під час проведення судових засідань підозрюваний перебуває в спеціальному приміщенні, яке відокремлене від судової зали та перекладача ґратами або склом з прорізами в бічних частинах. Відбувається послідовний або паралельний переклад виступів учасників судового засідання або переклад-роз'яснення. 4) Під час допитів у кабінеті слідчого відбувається послідовний переклад усного мовлення слідчого, адвоката і підозрюваного. 5) У кабінеті слідчого під час ознайомлення з матеріалами справи перед направленням їх до суду здійснюється усний переклад друкованих матеріалів, зібраних у ході слідства. 6) Коли судові засідання проходять у режимі відеоконференції, перекладач і підозрюваний знаходяться в невеликому приміщенні і проводиться послідовний, паралельний переклад виступів учасників судового засідання, а також фінальний переклад важливої інформації.

2. Мовленнєва дистанція від 50 см до 120 см відзначена у 30% дослідженого матеріалу. Виділено локації: 1) У невеликому залі судових засідань, де здійснюється послідовний переклад питань слідчого судді, адвоката, прокурора і відповідей підозрюваного. 2) Під час зустрічі адвоката з підозрюваним, коли перекладач здійснює послідовний переклад їхньої бесіди. 3) Під час проведення обшуків, коли перекладач знаходиться поруч з підозрюваним і здійснює послідовний переклад питань слідчого і відповідей підозрюваного.

3. Мовленнєва дистанція від 120 см до 400 см відзначена в 11% дослідженого матеріалу. Виділено локацію: під час слідчих дій, проведення слідчого експерименту здійснюється послідовний переклад усного мовлення слідчого, адвоката і підозрюваного, який знаходиться на певному віддаленні.

4. Мовленнєва дистанція понад 400 см відзначена у 7% дослідженого матеріалу. Виділена

локація: під час проведення слідчого експерименту, коли перекладач знаходиться біля слідчого і здійснює послідовний переклад, а підозрюваний – на видаленні і розповідає про обставини того, що сталося.

V. Встановлена інтенсивність усного мовлення учасників судових засідань.

1. Інтенсивність мовлення – 30–35 дБ встановлена в 52% дослідженого матеріалу. Фіксується: 1) У разі усного перекладу письмових матеріалів, зібраних у ході слідства, перед направленням їх до суду, а також під час ознайомлення з новими матеріалами кримінальної справи; 2) У разі усного послідовного перекладу запитань слідчого судді, головуючого судді, колеги суддів, прокурора, адвоката і т.п., допитів у кабінеті слідчого; 3) У разі усного паралельного перекладу виступів прокурора, адвоката, показань свідків, експерта, а також під час проведення відеоконференцій; 4) У разі фінального перекладу ухвал, постанов суду та іншої важливої інформації.

2. Інтенсивність мовлення – 40–45 дБ встановлена у 30% дослідженого матеріалу. Фіксується у разі усного послідовного перекладу: 1) слідчого експерименту; 2) питань слідчого судді, адвоката, прокурора і відповідей підозрюваного; 3) зустрічі адвоката з підозрюваним; 4) під час проведення обшуків.

3. Інтенсивність мовлення – 45–55 дБ встановлена в 11% дослідженого матеріалу. Фіксується у разі послідовного перекладу слідчого експерименту.

4. Інтенсивність мовлення – 55–65 дБ встановлена в 7% дослідженого матеріалу. Фіксується у разі послідовного перекладу слідчого експерименту, а також під час судових засідань, які відбуваються у великих залах, наприклад, в Апеляційному суді.

Висновки.

У нашому експерименті візуалізація і параметричні дані дали змогу в реальному часі спостерігати розгортання матерії усного мовлення – складного багаторівневого явища.

Судовий переклад не є видом ні синхронного, ні послідовного, ні паралельного перекладу, а є складним комплексним явищем, яке поєднує в собі одночасно кілька видів перекладу.

Переклад у судовому процесі має письмовий й усний складники. Виділено моделі судового перекладу: письмовий текст – письмовий переклад, письмовий текст – усний переклад, усний текст – усний переклад.

Встановлено, що переклад від третьої особи є однією з особливостей судового перекладу.

Під час дослідження усного мовлення в судових засіданнях виділено типи перекладу: послідовний, паралельний, фінальний.

Сегментація мовлення програмується характером дихання людини, синтаксичною і семантичною спрямованістю тексту. В експерименті встановлено, що мовлення сегментується на фрази тривалістю від 5 до 9 секунд. Такі часові рамки співвідносяться з числом 7 ± 2 – кількістю одиниць, які середньостатистична людина здатна тримати в робочій, короткостроковій пам'яті.

Виявлено чотири дистанції між перекладачем і адресатом, які виникають у різних ситуаціях кримінального провадження (20–50 см; 50–120 см; 120–400 см; понад 400 см).

Виділено чотири діапазони інтенсивності звучання в усному судовому перекладі (30–35 дБ; 40–45 дБ; 45–55 дБ; 55–65 дБ).

Отримані дані дають змогу будувати стратегію і тактику перекладу, адекватно і швидко здійснювати усний судовий переклад.

Судовий перекладач – фахівець-філолог, який має бути обізнаний з юридичною, медичною, військовою та ін. термінологією, вміти стилістично та граматично правильно оформлювати як письмовий, так і усний текст, знати та вміти застосовувати знання з риторики, акторської майстерності, володіти гарною пам'яттю, чіткою дикцією, силою голосу, знаннями з основ психології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лингвистические исследования в конце XX в. Москва, 2000.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Київ, 2016. 371 с.
3. Бродский М.Ю. Устный перевод: история и современность. Екатеринбург, 2012. 265 с.
4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Москва, 2000.
5. Максимов С.Е. Усний двосторонній переклад (англійська та українська мови). Київ, 2007. 416 с.
6. Саприкін С.С. Світ усного перекладу. Вінниця, 2011. 223 с.
7. Потапова Р.К. Теоретические и прикладные аспекты речевой сегментологии. *Проблемы фонетики*. Москва, 1995. С. 7–20.

УДК 811.112.2=161.2'374.2:61]-026.39

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-2.12>

СЛОВОТВІРНІ СИМУЛЯКРИ В МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

WORD-FORMATION SIMULACRA IN MEDICAL TERMINOLOGY

Сайко М.А.,

orcid.org/0000-0001-8098-0595

аспірант кафедри германської філології та перекладу

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті висвітлюється симуляційна природа словотвірних моделей в українській медичній термінології. Доведено, що спотворення лінгвістичного коду, ілюзія його нормативної еквівалентності та його серійне залучення до лексикографічних джерел спричинилися до панівного становища термінів зі складниками **-видний** і **-подібний** у сучасній медичній терміносистемі. Окрім лексикографічних джерел, до розвідки залучена німецько-українська перекладна література, вивчення якої засвідчує ненормативність накинутих словотвірних засобів, що патетично поглинули всі нормативні перекладові моделі та започаткували їхнє безупинне репродукування. Стрижневою у цьому дослідженні є діяхронна метода (метода історичної реконструкції), позаяк саме вона уможливіє вивчення історії залучення не лише окремих термінів до дискурсу медицини, але і словотвірних моделей, які слугують підґрунтям для стандартизації медичної термінології.

Відштовхом для дослідження слугує твердження про те, що переклад є гіперреальністю, себто симулякром третього порядку, для якого підробка (перший порядок) і серійність (другий порядок) є лише початковими формами. Розвідка провадиться на площині медичних текстів, що уможливіє вивчення термінів-відповідників крізь призму симулякрів. Термінологічним симулякром вважається мовний відбиток колоніального дискурсу в українській терміносистемі у вигляді терміна, уподібненого до структурних і семантичних зразків російської мови. Першопричиною виникнення та розповсюдження термінологічних симулякрів є непоборне бажання радянської влади очолити гру на «шахівниці перекладу», саме тому вона послідовно вдається до уподібнення української термінології до російських зразків: ухвалення резолюцій комісії Народного комісаріату освіти, оприлюднення «Медичного термінологічного бюлетеня». Аби сьогодні не бути заручниками приписів ненормативного словотвору сталінського колоніального